

ФІНАНСИ І КРЕДИТ

УДК 658.167

*Багацка К.В., кандидат економічних наук, доцент
Київський національний університет харчових технологій*

УПРАВЛІННЯ ДОВГОСТРОКОВОЮ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА В РИНКОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проаналізовано схему управління довгостроковою платоспроможністю підприємства в нестабільних ринкових умовах. Виокремлені регулятори платоспроможності підприємств у довгостроковій перспективі. Внесено пропозиції щодо покращення платоспроможності підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

***Ключові слова:** платоспроможність, регулятори платоспроможності, коефіцієнт покриття, ефективність, стабільність, банкрутство, санація, моніторинг, контроль.*

ВСТУП

Циклічність розвитку економіки і наявність періодичних кризових ситуацій є об'єктивною закономірністю, характерною для сучасних економічних реалій. За таких умов банкрутство виступає обов'язковим притаманним ринку механізмом перерозподілу капіталу, який незважаючи на те, що створює суттєві проблеми суб'єктам господарювання, в цілому сприяє підвищенню ефективності ринкової економіки. Тому використання методів антикризового управління дозволяє забезпечити ефективність і стабільність підприємств в нестабільних економічних умовах.

Проблемам антикризового управління, зокрема питанням відновлення платоспроможності, присвячені роботи багатьох зарубіжних і українських учених, зокрема Т.С. Клебанової [1], Є.В. Расвнєвої [2], С.О. Степуриної [3], О. О. Терещенка [4], А.В. Чупіса [5] та ін. У роботах цих авторів розглянуто ключові аспекти теорії й практики санаційного управління, сформовано й обґрунтовано методичні підходи до проведення антикризових, санаційних заходів, діагностики фінансового стану. В той же час проблемам управління платоспроможністю підприємства в довгостроковій перспективі потребує більш детального теоретичного і методичного вивчення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Одним з методів антикризового управління, і крім того, одним із засобів подолання банкрутства є санація, яка являє собою сукупністю взаємозалежних і взаємопов'язаних заходів, що застосовуються до підприємства-боржника, з метою відновлення його платоспроможності, досягнення конкурентоспроможності і прибутковості в довготерміновому періоді.

Завдання дослідження полягає в проведенні аналізу схеми управління довгостроковою платоспроможністю підприємства в нестабільних ринкових умовах. Виокремити регулятори платоспроможності підприємств у довгостроковій перспективі. Внести пропозиції щодо покращення платоспроможності підприємств в умовах нестабільності зовнішнього середовища.

Метою статті є дослідження регуляторів платоспроможності підприємства в довгостроковій перспективі в умовах нестабільного зовнішнього середовища.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Кризові явища в економіці світу, які спостерігаються протягом останніх місяців знову привертають особливу увагу до проблематики антикризового управління і вимагають розробки дієвих механізмів щодо мінімізації негативних наслідків впливу зовнішнього середовища. Вже сьогодні можна констатувати, що системна економічна криза в українській економіці стає об'єктивною реальністю. Але причинами кризового стану є не тільки фактори, пов'язані із світовою фінансовою кризою і вкрай нестабільною політичною ситуацією, а і негативні фактори, що не були подолані за часи формування економічних відносин в Українській державі. До них належить: криза засобів праці, що проявляється у значному фізичному і моральному зносі виробничих потужностей підприємства, криза предметів праці, що виражається у втраті сировинної бази і відсутності власних енергоносіїв, криза відтворення робочої сили, що проявляється в складній демографічній ситуації, декваліфікації, безробітті, зниженні стимулів до високопродуктивної праці, значні коливання валютного курсу і велика інфляція.

Тому можна зробити висновок, що за таких умов банкрутство суб'єктів господарювання, яке переважно спричинялось здебільше внутрішніми факторами (особливо за останні три роки), сьогодні може бути викликано внаслідок руйнівної дії перш за все зовнішніх чинників.

Фінансовим проявом кризового стану і ймовірності банкрутства на підприємстві є неплатоспроможність, яка характеризується неспроможністю розрахуватися з кредиторами за рахунок власних активів (перш за все оборотних, які є більш ліквідними).

Платоспроможність, навпаки, характеризується можливістю підприємства своєчасно розраховуватися за короткостроковими зобов'язаннями і водночас подовжувати безперервну діяльність. Тобто оборотні активи у формі дебіторської заборгованості і частини запасів можуть бути перетворені в грошові кошти, достатні для погашення короткострокових боргів. Позитивна різниця між вартістю ліквідних оборотних активів і величиною короткострокової заборгованості має бути не меншою, ніж вартість запасів, що необхідні для забезпечення одного циклу кругообігу. Формування виручки від продажу в кінці господарського циклу дозволяє формувати нові оборотні активи у формі запасів, дебіторської заборгованості і грошових коштів [3, с. 469].

Управління платоспроможністю господарюючого суб'єкта в довгостроковій перспективі являє собою сукупність засобів впливу суб'єктів управління (керівництво, фінансовий менеджмент) на об'єкт або на систему об'єктів управління з метою досягнення і підтримання оптимального значення платоспроможності для даного суб'єкта господарювання.

На наш погляд можна виділити декілька об'єктів управління:

- виробничі запаси;
- дебіторська заборгованість;
- залишок грошових коштів + поточні фінансові інвестиції;
- кредиторська заборгованість за товари;
- зобов'язання за розрахунками;
- короткострокові кредити банків.

Ці об'єкти є складовими оборотних активів і поточних зобов'язань балансу підприємства, які крім того, включаються до розрахунку коефіцієнту покриття, і від значення яких безпосередньо залежить значення самого коефіцієнту. Тому їх можна вважати регуляторами платоспроможності першого рівня. Крім того, платоспроможність суб'єкта господарювання знаходиться під впливом таких факторів, як доходи і витрати, які будемо вважати регуляторами другого рівня, і чистого прибутку, що в свою чергу визначається регуляторами другого рівня (операційними, інвестиційними і фінансовими витратами, а також розміром податку на прибуток). Тому цей показник віднесемо до регуляторів третього рівня.

Управління регуляторами платоспроможності першого рівня здійснюється безпосередньо фінансовою службою підприємства. Завданням управління регуляторами, що відображаються в активі балансу, є:

- збільшення розміру регуляторів;
- скорочення термінів перетворення їх на грошові кошти.

Управління джерелами коштів, що належать до регуляторів першого рівня, має протилежні завдання:

- зменшення розміру регуляторів;

- збільшення термінів використання ними із забезпеченням відсутності штрафних санкцій.

До управління регуляторами другого рівня залучаються інші служби на підприємстві, зокрема, маркетингова служба (управління доходами), служба оперативного контролінгу (управління витратами), бухгалтерія (управління прибутком, що підлягає оподаткуванню), а також власники підприємства стосовно можливості капіталізації прибутку з метою збільшення джерел власних фінансових ресурсів.

При здійсненні управління платоспроможністю підприємства необхідно використовувати сучасні фінансові і економічні методи управління, застосовуючи їх до кожного регулятора.

Ефективне управління платоспроможністю підприємства в довгостроковому періоді неможливе без постійного моніторингу і контролю за її рівнем. Методи фінансового контролю широко застосовуються на багатьох українських підприємствах, до того ж на деяких організована система фінансового контролінгу, який являє собою концепцію інформації та управління, що забезпечує підтримку внутрішнього балансу економіки підприємства шляхом формування інформації про витрати та доходи як основи для прийняття управлінських рішень [4, с. 142].

До експрес-методів моніторингу і контролю за платоспроможністю підприємства можна віднести положення, що містяться в нормативних документах. Так, у Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 17 січня 2006 р. №14 визначається, що економічним показником ознак поточної платоспроможності при наявності простроченої кредиторської заборгованості є різниця між сумою наявних у підприємства грошових коштів, їх еквівалентів та інших високоліквідних активів і його поточних зобов'язань.

Від'ємний результат свідчить про поточну неплатоспроможність суб'єкта підприємницької діяльності. Ознаки критичної неплатоспроможності, що відповідають фінансовому стану потенційного банкрутства, мають місце, якщо на початку і в кінці звітного кварталу, що передував поданню заяви про порушення справи про банкрутство, мають місце ознаки поточної неплатоспроможності, а коефіцієнт покриття і коефіцієнт забезпечення власними засобами в кінці звітного кварталу менше їх нормативних значень – 1,5 і 0,1 відповідно.

Коефіцієнт покриття характеризує достатність оборотних коштів підприємства для погашення своїх боргів і визначається як відношення суми оборотних коштів до загальної суми поточних зобов'язань за кредитами банку, інших позикових коштів і розрахунків з кредиторами.

Коефіцієнт забезпечення власними засобами характеризує наявність власних оборотних коштів підприємства, необхідних для його фінансової сталості, і визначається як відношення різниці між обсягами джерел власних та порівняних до них коштів і фактичною вартістю основних засобів та інших необоротних активів до вартості наявних у підприємства оборотних активів - виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції, грошових коштів, дебіторської заборгованості та інших оборотних активів.

Якщо за підсумками року коефіцієнт покриття менший 1 і підприємство не отримало прибутку, то такий його фінансовий стан характеризується ознаками надкритичної неплатоспроможності, коли задоволення визнаних судом вимог кредиторів можливе не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

З метою своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу у прибутково працюючого суб'єкта підприємницької діяльності і вжиття випереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутства, проводиться систематичний експрес-аналіз фінансового стану підприємства. Ознакою формування незадовільної структури балансу є таке фінансове становище підприємства, в якого протягом тривалого часу (1,5-2 роки) коефіцієнт Бівера (відношення суми чистого прибутку і амортизації до поточних зобов'язань) не перевищує 0,2, що відображає небажане скорочення частки прибутку, яка направляється на розвиток виробництва. Така тенденція призводить до незадовільної структури балансу, коли підприємство починає працювати в борг і його коефіцієнт забезпечення власними засобами стає меншим 0,1 [5, с. 208].

Отже, розрахунок показників поточної платоспроможності і коефіцієнту Бівера і оцінка зміни цих показників у динаміці дозволяє без докладання значних зусиль відстежувати стан платоспроможності на підприємстві.

Проблемним питанням тут залишається нормативне значення коефіцієнту покриття, яке, як правило, приймається на рівні 1,5 – 2, і мінімально допустиме, що дорівнює 1. На нашу думку при визначенні нормативу покриття варто використовувати індивідуальний підхід з урахуванням специфіки діяльності галузі і підприємства, а також досвід практичної роботи підприємства на ринку. Новоствореним підприємствам варто користуватися галузевими нормативами. Щодо мінімально допустимого значення, то вважаємо, що врахування складової часу вимагає внесення коректив до цього коефіцієнта, оскільки якщо оборотні активи будуть дорівнювати поточним зобов'язанням, то можливість продовження основної діяльності підприємства буде знаходитися під загрозою в разі виникнення необхідності швидкого погашення поточних зобов'язань.

Для визначення мінімально допустимого розміру коефіцієнта покриття суб'єкту господарювання варто визначити мінімально

допустиму величину оборотних активів підприємства, що необхідна для продовження основної діяльності (як правило це виробничі запаси), а в складі короткострокових пасивів визначити ті, які можуть бути пролонговані. Якщо мінімально допустима величина оборотних активів є меншою або дорівнює короткостроковим пасивам, що можуть бути пролонговані, то ризик втрати платоспроможності в довгостроковому періоді суттєво знижується. Забезпечення і підтримання мінімально необхідної суми оборотних активів власними джерелами коштів (тобто наявність на підприємстві власного оборотного капіталу) протягом тривалого періоду можна назвати мінімальним безризиковим рівнем платоспроможності в довгостроковій перспективі.

Визначення регуляторів платоспроможності підприємства з діленням їх на рівні, з'ясування суб'єктів і методів управління дозволяє побудувати структурно-логічну схему управління довгостроковою платоспроможністю підприємства, і розробити заходи впливу на об'єкт управління, враховуючи рівень дії регуляторів 1 рівня (рис. 1).

Рис. 1. Управління довгостроковою платоспроможністю дією регуляторів 1 рівня

ВИСНОВКИ

Ефективне управління платоспроможністю підприємства в довгостроковій перспективі можливе за умови комплексного

управління на всіх трьох рівнях дії регуляторів. При цьому в нестабільних умовах, що характеризуються високою ймовірністю банкрутства і системною економічною кризою, виникає необхідність у визначенні пріоритетних регуляторів, які чинять максимальний вплив на забезпечення платоспроможності в довгостроковій перспективі. Вважаємо, що таким регулятором в умовах кризового стану економіки, є чистий прибуток (регулятор третього рівня), максимальна капіталізація якого здатна буде збільшити власний оборотний капітал підприємства, а, отже, забезпечити необхідну платоспроможність. Наступним важливим регулятором другого рівня, який безпосередньо впливає на величину прибутку, є витрати підприємства, управління якими в кризових умовах має бути націлене на скорочення до мінімального рівня, здатного забезпечити безперервну діяльність підприємства.

Отже, забезпечення довгострокової платоспроможності підприємства в умовах нестабільного середовища вимагає створення системи взаємоузгодженого управління регуляторами довгострокової платоспроможності на кожному рівні впливу.

SUMMARY

The article carries material about the direction of financial responsibility provision in long-term period under the system crisis conditions.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Механизмы и модели управления кризисными ситуациями: Монография / Под ред. Т. С. Клебановой. – Харьков: ИД “ИНЖЭК”, 2007. – 200 с.
2. Раевнева Е. В., Степурина С. А. Выбор санационных решений на основе применения аппарата нечетких множеств // Модели управления в рыночной экономике. Сб. науч. тр., спец. вып. – Донецк: ДонНУ, 2005. – С. 501 – 509.
3. Степурина С. О. Механізм санаційного управління підприємством // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. пр. – Випуск 213. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2006. – Т.2. – С. 467 – 473.
4. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві. – К.: КНЕУ, 2004. – 268 с.
5. Чупіс А.В., Багацька К.В. Економічний механізм санації підприємства: Монографія. – Суми: Вид-во „Довкілля”, 2006. – 252 с.

Надійшла до редакції 17 вересня 2008 р.